

ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА, ФИЛОСОФИЯ ПРАВА

УДК 341.48

СОЦІАЛЬНА ВЛАДА І ОСОБИСТІТЬ: ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ В СУЧАСНІЙ ПРАВОВІЙ РЕАЛЬНОСТІ

Ірина ЖАРОВСЬКА,

доктор юридичних наук, професор кафедри теорії та філософії права
Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

Наталія ОРТИНСЬКА,

доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються особливості функціонування влади. Зосереджено увагу на соціальній владі. Подано понятійне розуміння цього явища. Зазначено аспекти взаємодії особи та соціальної влади. До них віднесено такі: 1) соціальна влада створює соціальне тло існування людини, народу, нації, суспільства; 2) соціальна влада впливає на поведінку, думки, ментальні особливості членів суспільства; 3) через соціальні норми така влада визначає відносини, прийнятні для конкретного історичного етапу розвитку суспільства; 4) соціальна влада контролює всі сфери існування індивіда.

Ключові слова: влада, соціальна влада, публічна влада, особистість.

SOCIAL POWER AND PERSONALITY: QUESTION OF INTERACTION IN MODERN LEGAL REALITY

Iryna ZHAROVSKA,

Doctor of Law, Professor of the Department of Theory and Philosophy of Law
Institute of Law and Psychology of "National Lviv Polytechnic University"

Nataliia ORTYNSKA,

Doctor of Law, docent of department administrative and information law
Institute of Law and Psychology of "National Lviv Polytechnic University"

SUMMARY

The article deals with the features of power functioning. Particular attention paid to social power. A conceptual meaning of this phenomena is proposed. The aspects of interaction between a person and social power are highlighted. They include: 1) social power creates a social "background" of the existence of a human, nation, society; 2) social power has influence on the behavior, opinions, the mental characteristics of members of society; 3) this power determines the relations that are acceptable for a particular historical stage of a society's development by using social norms; 4) social power controls all aspects of an individual's environment.

Key words: power, social power, public authority, personality.

REZUMAT

Articolul se referă la particularitățile funcționării puterii. Atenția concentrată se concentrează pe puterea socială. Este prezentată înțelegerea conceptuală a acestui fenomen. Sunt indicate aspectele interacțiunii dintre o persoană și o putere socială. Acestea includ: 1) puterea socială creează fundalul social al existenței omului, poporului, națiunii, societății; 2) puterea socială influențează comportamentul, gândurile, caracteristicile mentale ale membrilor societății; 3) din cauza normelor sociale, o astfel de putere determină relațiile acceptabile pentru o anumită etapă istorică a dezvoltării societății; 4) puterea socială controlează toate ariile existenței individului.

Cuvinte cheie: putere, putere socială, autoritate publică, personalitate.

Постановка проблеми. Інтеграція України у світове співтовариство робить актуальною проблему інноваційного розвитку соціуму й особистості, адекватно відображає стрімко здійснювані соціальні зміни. Вагому роль у зміні суспільства відіграє соціальна влада. На наш погляд, соціальні інновації треба розуміти як діяльність із тран-

сформації сигналів інноваційної соціальної реальності в соціально-культурні норми і зразки, що забезпечують їх інституційне оформлення, системну інтеграцію в культуру суспільства. Зазначимо, що на сучасній стадії розвитку суспільства влада – це не тільки системна сукупність впливу, а й соціально вироблений спосіб ведення діяльності.

У такому широкому розумінні соціальна влада пронизує всі сфери макросередовища, охоплюючи економічний, політичний, соціальний, технологічний, екологічний та інституційний сегменти.

Актуальність теми дослідження. Ми вважаємо, що вивчення способу влади, зокрема, влади держави, державних органів та інститутів, судової та правоохоронної, політичної а також влади громадської передбачає теоретичне соціально-філософське осмислення самого поняття влади в різноманітті її проявів, соціальних практик і технологій. З огляду на зазначене, результатом такого осмислення є концепт, що відображає структурування соціуму під кутом зору системи ціннісних індивідуально особистісних, групових і соціальних переваг у ставленні влади.

Вплив таких процесів, як формування та реконструкція міжнародного простору, інформатизація, регіоналізація, а також геополітичні процеси, що відбуваються сьогодні на тлі глобалізації міжнародного простору, надають особливої гостроти проблемі суспільного значення явища влади. Поняття влади є одним із центральних. Воно дає ключ до розуміння суті та призначення політичних інститутів, організації публічної влади, взаємовідносин різних рівнів її організації. З'ясувати ці питання важливо для науково-теоретичного усвідомлення і практичного застосування вирішення соціальних конфліктів сьогодення.

Стан дослідження. У спеціальній літературі проблеми функціонування влади розглядаються в межах багатьох суспільних наук, серед яких і юриспруденція. Деякі аспекти здійснення влади досліджувалися в працях представників загальної теорії держави і права та конституційного права України, серед них: М. Баймуратов, І. Жаровська, М. Козюбра, С. Сливка, О. Ярмиш та ін. Варто констатувати, що вагомою прогалиною є відсутність єдиного комплексного розуміння сутності соціальної влади та її сегментного впливу на особу, групу осіб, народ, націю, соціум.

Тому аналіз питань взаємодії соціальної влади та суспільства є вагомою науковою проблемою, яка поставлена як мета та завдання статті для часткового вирішення в межах цього аналізу.

Виклад основного матеріалу. Будучи невіддільною частиною соціального життя, влада розвивається в процесі еволюції людського співтовариства, набуваючи тієї або іншої форми залежно від різних етапів історичної еволюції та суспільних змін. Як неодмінний супутник розвитку суспільства влада виникла задовго до появи держави та її політичної сфери. Приблизно 40 тис. років вона існувала в додержавних і дополітичних формах як спосіб підтримки балансу внутрішньокланових відносин у вигляді панування вождів, шаманів та інших лідерів первісних суспільств. З моменту утворення держави, тобто протягом останніх 5 тис. років, влада існує і у своїй політичній, публічній формі [1, с. 9].

Суспільне буття сучасного світу не можна уявити без влади, водночас вказана залежність є взаємовекторною. Влада впливає не тільки на перебіг суспільних відносин у всіх сферах, але й на перебіг історії. Такі, здається, особистісні сфери, як релігія, мораль, традиції, не повною мірою, але все ж таки знають впливу владного механізму. Класично пересічна правосвідомість пов'язує владу з її організаційною структурою, з органами державної влади. Водночас антропологічні інтенції особистості інтерпретують владу через успіх, життєві блага, вищий рівень ієрархії, фінансове забезпечення. Влада – це той феномен, до якого свідомо чи підсвідомо тягнеться кожна особистість. Водночас реалії ірраціональних проявів владних відносин обумовлюють асоціативність цього феномена із примусом, насиллям, боротьбою (не завжди в правовому полі), фатальною несправедливістю. Полісемантичність ознак і

поглядів на владу, біполярність її виявів залежні від державної організації, правової системи, історичних умов, особи лідера, ментальності, поглядів еліти, на яку спирається влада тощо.

Влада завжди має соціальне забарвлення, оскільки регулює відносини між соціальними елементами. *Соціальна влада* – вольові відносини між людьми щодо організації їхньої спільної діяльності, вироблення та здійснення спільної для цього соціального колективу волі (інтересу).

Влада як наукова категорія вміщує обширну сферу наукового дослідження, що, своєю чергою, зумовлює великий обсяг дефініцій, теорій і тлумачень. Якщо розглядати владу як систему наукових знань і сукупність об'єктів пізнання, то очевидно є необхідність поділу їх на певні класи і підкласи як неодмінної умови наукового аналізу кожного з них. Класифікація (фр., англ. *classification*, походить від латин. *classis* – клас і *facio* – роблю) – система розподілення об'єктів (процесів, явищ) за класами (групами тощо) відповідно до визначених ознак. Хоча класифікація тією чи іншою мірою є умовною і суб'єктивною відповідно до суб'єкта, який її здійснює, і його здатності розрізняти ознаки об'єктів класифікації, все ж вона вносить узгодженість у тлумачення наукової категорії чи явища, дозволяючи оперувати більш вузькими і конкретними поняттями. Трансдисциплінарна констатація влади передбачає процедури синтезу багатьох думок, отримання пріоритетності критеріїв і знаходження альтернативних дефініцій.

Перманентно поняття влади властиве будь-якій організованій і стабільній та цілеспрямованій сукупності людей. Серед різновидів влади, як відомо, заведено виділяти: політичну, економічну, духовну, інформаційну, військову, батьківську, господарську (відносини роботодавця й робітника), владу технічних спеціалістів (технократію), владу інтелектуальної еліти (меритократію) тощо. Це можна пояснити тим, що влада не є монолітним явищем і залежно від різних критеріїв поділяється на види й допускає різновекторні погляди [див. докладніше 2].

Чому вагомим для суспільства є такий феномен, як соціальна влада? Відповідь очевидна – вона координує, стабілізує та контролює суспільство. Сьогодні суспільством вироблені чисельні способи впливу на поведінку і свідомість власних членів, за допомогою яких може досягатися головна мета влади – упорядкування соціальних зв'язків. Тут і переконання, і надання матеріальних благ, і реалізація соціальної підтримки тощо [3, с. 9].

Для можливості функціонування влада наділена, на думку О. Ярмиша та В. Серьогіна такими ознаками, як: спрямованість на виконання суспільних завдань і функцій; інституційний характер, тобто функціонування через відповідні публічні інститути (органи публічної влади); легітимність; відособленість апарату, що здійснює цю владу, від населення; об'єднання підвладних за територіальною ознакою; загальність, тобто охоплення владою всіх осіб на відповідній території; безперервність функціонування (за наявності окремих тимчасових органів); універсальність, тобто спрямованість на вирішення всіх справ суспільного значення; обов'язковість владних рішень для всіх суб'єктів на відповідній території; функціонування в правових формах (нормотворчій, установчій, правозастосовчій, контрольній та інтерпретаційній), тобто діяльність за законодавчо встановленою процедурою й оформлення владних рішень правовими актами; можливість використання передбачених законодавством засобів примусу для реалізації своїх рішень; право встановлювати і стягувати загальнообов'язкові податки і збори з населення; самостійне формування бюджету [4].

У сучасній правовій науці соціальну владу заведено означати терміном «публічна влада», що об'єднує всі види

влади в державі та суспільстві. Публічною владою розуміють як вольові відносини, у межах яких реалізуються загальнозначущі, системотворчі, публічні інтереси. Є. Старостін виділяє такі критерії віднесення того або іншого інтересу до категорії публічного. Перший критерій – публічний інтерес є завжди артикульованим, усвідомленим інтересом. Для сучасних суспільств публічним є інтерес, визнаний державою і врегульований (забезпечений) правом [5, с. 92]. Другий критерій – мета. Публічний інтерес слугує забезпеченню цілісності та стійкого функціонування суспільства, відповідно до панівних цінностей, наявного розуміння пріоритетів і шляхів розвитку суспільства. Можна виділити ще й таку ознаку, як особливий порядок реалізації. Публічний інтерес завжди імперативний, його захищають різні владні інститути, насамперед держава [6]. Відповідно до цього, можна виділити публічну і приватну владу, яка реалізує публічні та приватні інтереси відповідно [7]. І публічна, і приватна влада є різновидоами соціальної влади.

Влада ж виявляється, з одного боку, чинником пов'язаності держави та її органів, а з іншого – чинником пов'язаності органів держави і суспільства. У першому разі влада безпосередньо проявляється в розподілі повноважень і ресурсів, які держава передає в руки кожного свого органу і кожної посадової особи. А в другому – влада постає як безпосередня наявність цих повноважень і ресурсів у конкретного органу або посадової особи. Зовні така влада виявляється в діяльності органів і посадових осіб, спрямованої на управління суспільством. Зазначений характер і особливості зв'язків між принципами організації та функціонування держави, державної влади та системи її органів забезпечують оптимальну і збалансовану взаємодію цих явищ між собою [8, с. 144].

Висновки. Отже, суспільство переплетене із владою, оскільки влада взаємообумовлює людське існування. Тому важливо визначити, які саме чинники у владній діяльності створюють її вагомість, можна вказати навіть феноменальність для соціуму й окремої людини.

По-перше, соціальна влада створює соціальне тло існування людини, народу, нації, суспільства. Тобто встановлює ті реальні правила, за якими буде функціонувати соціум загалом.

По-друге, соціальна влада впливає на поведінку, думки, ментальні особливості членів суспільства. У широкому розумінні вона наділена потенціалом формувати необхідну їй особу. Такий вид соціальної влади, як публічна тільки методом переконань чи заборон впливає на суб'єкта влади, своєю чергою, соціальна влада як загальне родове явище може впливати на всі чинники ідентичності особистості чи групи осіб. Соціальна влада має ширший потенціал і арсенал засобів для вказаної діяльності.

По-третє, за допомогою соціальних норм така влада визначає відносини, які прийнятні для конкретного історичного етапу розвитку суспільства.

По-четверте, соціальна влада контролює всі сфери існування індивіда. У сучасному глобалізованому соціумі існування поза ним є неможливим. Духовний світ особи, її фінансові аспекти діяльності, управлінсько-владна сфера – це все піддається контролю з боку соціальної влади.

Суспільство вимагає створення нових поглядів на низку правових інститутів, серед яких і принцип функціонування влади. У нинішніх умовах проблема забезпечення прав особи як об'єкта влади набуває особливого значення. Суспільство нарешті усвідомило безумовну цінність і важливість природних і невіддільних прав людини, даних їй від народження. Водночас воно не може забезпечити їх повне і реальне здійснення через державний механізм, тому на допомогу приходять інші соціальні інституції.

Варто констатувати, що у відносинах між владою та суспільством настає необхідність переходу від технологій впливу до технологій взаємодії, а також зважання на суспільну позицію та створення умов для залучення громадян до ухвалення управлінських рішень, особливо на публічному рівні.

Список використаної літератури:

1. Цокур Є. Легітимність політичної влади: джерела, особливості, перспективи: моногр. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. С. 9.
2. Жаровська І. Проблеми теорії держави і права: державно-владний вимір: навч. посібник. Львів: Ліга-прес, 2015. 240 с. С. 73.
3. Вільгушинський М. Категорія «публічна влада» у сучасній інтерпретації: нотатки до наукової дискусії. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2013. № 3. С. 8–13.
4. Ярмиш О., Серьогін В. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: підручник. Харків: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. 503 с.
5. Кряжков А. Публічний інтерес: поняття, види і захиста. Государство и право. 1999. № 10. С. 92.
6. Аболонин Т. Групповые иски. М.: Норма, 2001. 256 с.
7. Старостин Е. Правовые формы осуществления государственной власти: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Самара: РГБ, 2006. 237 с.
8. Зарічний О. Публічна влада та участь громадян: юридичне трактування. Митна справа. 2015. № 4 (2). С. 141–146.

ДОВІДКА ПРО АВТОРІВ

Жаровська Ірина Мирославівна – доктор юридичних наук, професор кафедри теорії та філософії права Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»

Ортинська Наталія Володимирівна – доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та інформаційного права Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Zharovska Iryna Myroslavivna – Doctor of Law, Professor of the Department of Theory and Philosophy of Law Institute of Law and Psychology of “National Lviv Polytechnic University”

Ortynska Nataliia Volodymyrivna – Doctor of Law, Docent of Department Administrative and Information of Law Institute of Law and Psychology of “National Lviv Polytechnic University”

irazhar@ukr.net